

آسیب‌ها و باید ارساز اشغال

در موسسات کوچک و متوسط

مهندس سید حسن هفده تن

قسمت دوم

پیشگفتار

یکی از ریشه دار ترین مؤلفه های توسعه اقتصادی هر کشور، توسعه صنعتی است. توسعه صنعتی از ارکان اقتدار، زیباترین جلوه توانمندی و پشتوانه امنیت ملی یک کشور است. توسعه صنعتی در یک کشور عمده ترین شاخص شکوفایی علمی انسان در آن جامعه است. بخش صنعت در تمامی کشورها یکی از مهمترین بخش های اقتصادی در ایجاد فرصت های شغلی پایدار و مولد می باشد. نقش صنایع کوچک و متوسط در ایجاد فرصت های شغلی مولد و پایدار، انعطاف پذیری آنها در شرایط متفاوت اقتصادی و زود بازده بودن آنها ایجاب می کند تا با شناسایی موارد آسیب پذیری موسسات کوچک و متوسط تولیدی نسبت به درمان آسیب های موجود و پایدار سازی اشتغال آنها چاره اندیشی گردد. غفلت معماران صنعت کشور در طراحی اقماری واحدهای مذکور به صورت یک منظومه منسجم با تولیدات خوشه ای و تکمیلی موجب شد تا واحدهای کوچک و متوسط تولیدی از میدان جاذبه واحدهای بزرگ صنعتی خارج گردیده و در فضای صنعت کشور سرگردان شوند. تداوم چنین روندی در طول ۲ دهه گذشته صاحبان موسسات کوچک و متوسط تولیدی را با چالشها و بحرانهای جدی روبرو ساخته است. مشکلات نقدینگی، عدم انعطاف پذیری قوانین کار، قوانین دست و پا گیر اداری، جرائم دیر کرد بانکی، بیمه ای و بانکی، بیمه ای و مالیاتی، کشتش ناپذیری بازار فروش داخلی، عدم دسترسی به بازار تجارت جهانی و فقدان شرکتهای مادر تخصصی، مرگ و میر هزاران واحد صنعتی و صدها هزار فرصت شغلی را در پی داشته است. از آنجائیکه توسعه و گسترش بنگاه های کوچک و متوسط کار آفرینی یکی از موثرترین ابزار برای توزیع عادلانه در آمد و ثروت خصوصا در رابطه با اقتصار کم در آمد جامعه و از عمده ترین راهکارها برای ایجاد فرصت های شغلی پایدار محسوب می شوند، مشکلات فرا روی صاحبان این قبیل واحدها فقیر را بر آن داشت تا در حد بضاعت خویش به شناسایی و درمان آفات موجود پرداخته شود. نوشتار موجود در نامه صاحبان صنایع کوچک و متوسط تولیدی خطاب به دولت مردان کشور است تا قبل از اینکه کشتی به گل نشسته SMEs در شهرک های صنعتی، بذر یاس و نومیدی را در دل کارآفرینان نو ظهور بارور سازد، بتوان با درمان آفات موجود چراغ هدایت گری را در مسیر کار آفرینان پر شور عرصه تولید کشور قرار داد. در این نوشتار سعی گردیده است تا پس از بررسی نقش و جایگاه موسسات کوچک و متوسط صنعتی در اقتصاد و اشتغال کشور، به منظور برطرف نمودن موانع و مشکلات موجود راهکارهای اساسی ارائه گردد. مطالعه این نوشتار به دو بخش کلی تقسیم گردیده است. در بخش اول که شامل سه فصل است جایگاه موسسات کوچک و متوسط صنعتی در فعالیت های اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل اول تعاریف، ویژگیها و شاخص های صنایع کوچک و متوسط به اختصار بیان گردیده است. در فصل دوم جایگاه موسسات کوچک و متوسط صنعتی در اقتصاد جهانی بررسی شده است و نهایتا در فصل سوم جایگاه کارگاههای صنعتی کوچک و متوسط در فعالیت اقتصادی کشورمان مورد تحلیل قرار گرفته و موانع و مشکلات موجود در این صنایع بیان شده است. در بخش دوم که شامل هفت فصل می باشد عمده ترین راهکارهای اساسی جهت نیل به وضعیت مطلوب موسسات کوچک و متوسط صنعتی ارائه شده است. امید است به کارگیری راهکارهای اساسی ارائه شده در این کتاب بتواند گره گشای مشکلات موجود و راهگشای توسعه و رشد صنایع کوچک و متوسط کشور مان گردد.

فصل سوم :

جایگاه صنایع کوچک و متوسط (SMEs) در اقتصاد ایران

جایگاه صنایع کوچک و متوسط در اقتصاد ایران سهم واحدهای کوچک و متوسط صنعتی از بخش صنعت در سال ۱۳۸۱ مطابق جدول شماره (۹) معادل ۹۹ درصد است که در مقایسه با کشورهای صاحب نام در SMEs رقم استاندارد است. سهم واحدهای کوچک و متوسط تولیدی از اشتغال بخش صنعت در سال ۱۳۸۱ طبق جدول شماره (۹) معادل ۶۳ درصد بوده است که در صورت حیات بخشی فرصت های شغلی از دست رفته و تحقق نرخ رشد ۳ درصدی اشتغال در SMEs و از همه

مهمتر آسیب درمانی واحد های مذکور با هدف پایدارسازی اشتغال در SMEs سهم ۷۸ درصدی از اشتغال بخش صنعت برای واحد های کوچک و متوسط در پایان برنامه چهارم توسعه کلان (سال ۱۳۸۸) هدف گذاری شده است . در طول دو دهه گذشته به علت آسیبهایی که در فصول بعدی بدانها اشاره خواهد شد ، جمعا ۳۷۰ هزار فرصت شغلی در واحدهای کوچک و متوسط تولیدی به شرح محاسبات زیر از بین رفته است.
- فرصت های شغلی از دست رفته در واحدهای کوچک - تعداد فرصت های شغلی از دست رفته = (میانگین ظرفیت خالی) × تعداد واحدهای کوچک = $320000 = (5 - 2/5) \times 30 \times 426117$
- فرصت های شغلی از دست رفته در واحدهای

متوسط $50000 = (21 - 25) \times 30$ درصد × سهم واحدهای کوچک و متوسط تولیدی از تولید ناخالص داخلی کشور بر اساس محاسبات انجام شده جدول شماره (۱۰) در سال ۱۳۸۱ معادل ۹۹ درصد بوده است ، رقم مذکور دلالت بر ارزش افزوده کم واحدهای کوچک و متوسط در مقایسه با واحدهای بزرگ صنعتی است . لذا بر اساس تغییرات استراتژیک توصیه شده در نمودار آسیب درمانی واحدهای مذکور و جهت دهی واحدهای بزرگ به سمت طراحی و مونتاژ ، سهم واحدهای کوچک و متوسط از تولید ناخالص داخلی کشور بر اساس میانگین نرخ رشد ۳ درصدی مورد پیش بینی رقمی معادل ۱۱ درصد در پایان برنامه چهارم توسعه کلان کشور (۱۳۸۸) هدف گذاری گردیده است . طبق محاسبات انجام شده در جدول

جدول شماره (۹) - تعداد و چگونگی توزیع واحدهای تولیدی کوچک ، متوسط و بزرگ و سهم آنها از اشتغال بخش صنعت در سال ۱۳۸۱

اندازه	شاخصها	تعداد کارگاهها	سهم از کل واحدهای صنعتی(به درصد)	تعداد شاغلین (به نفر)	سهم از اشتغال بخش صنعت (به درصد)	میانگین شاغلین هر واحد به نفر	میانگین استفاده از ظرفیت تولیدی
واحدهای کوچک (۱-۹ نفر شاغل)		۴۲۶۱۱۷	۹۶درصد	۱۰۹۸۹۳۵	۵۱درصد	۵/۲	۵۰درصد
واحدهای متوسط تولیدی (۱۰ < SME < ۵۰)		۱۲۸۲۲	۳درصد	۲۶۵۳۵۶	۱۲ درصد	۲۱	۸۴درصد
واحدهای بزرگ صنعتی با بیش از ۵۰ نفر شاغل		۳۴۸۳	۱درصد	۷۸۷۱۸۵	۳۷درصد	۲۲۶	-
جمع		۴۴۲۴۲۲	۱۰۰درصد	۲۱۵۱۴۷۶	۱۰۰ درصد	-	-

سهم واحدهای صنعتی

جاذبه صنایع بزرگ مشهور و حجم قابل توجهی از تولیدات استراتژیک بخش صنعت را بخود اختصاص داده اند، در فضای استانهای کشور به ستاره های سرگردانی تبدیل شدند که سقوط و میرایی سرنوشت محتوم بسیاری از آنها بود . تنظیم جداول مربوط به استانها به این امید در دستور کار قرار گرفته با بررسی وضعیت موجود واحدهای کوچک و متوسط تولیدی در استانهای مختلف گامهای جدی به منظور تجزیه و تحلیل آسیب های وارده با هدف ارائه راهکارهای اساسی برای درمان واحدهای مذکور و نیل به یک وضعیت مطلوب در قلمرو صنایع کوچک و متوسط بر داشته شود. بدون تردید حمایت و همکاری تمامی مدیران دستگاههای ذیربط و به کار گیری مکانیزمهای اجرایی مورد توصیه قادر خواهد بود تا پس از تحلیل و درمان آفات و آسیبهای شناسایی شده، واحدهای کوچک و متوسط صنعتی را با توجه به قابلیت ها، انعطاف پذیری و خلاقیت و پویایی واحدهای مذکور به صورت منظومه ای از تولید کنندگان محصولات خوشه ای و تکمیلی در مدارهایی حول صنایع بزرگ کشور به چرخش در آورده و با ارتقاء سهم ارزش افزوده SMEs، صادرات صنعتی را هم وزن کشورهای صنعتی افزایش داد.

با پیش بینی میانگین نرخ رشد ۸/۱۴ درصدی در صادرات واحدهای کوچک و متوسط در طول برنامه چهارم توسعه ، رقمی معادل ۱۹درصد از کل صادرات بخش صنعت به عنوان سهم SMEs در این بخش هدف گذاری شده است . با احتساب حیات بخشی ۳۷۰ هزار فرصت شغلی از دست رفته در واحدهای کوچک و متوسط در طول دو دهه گذشته ، میزان اشتغال واحدهای مذکور با نرخ رشد ۳ درصدی و از طریق کار آفرینی و توسعه واحدهای کوچک و متوسط در پایان برنامه چهارم توسعه کلان اقتصادی بالغ بر بیش از ۲/۵ میلیون نفر خواهد شد.

آن روز که نهال واحدهای کوچک و متوسط صنعتی در استانهای کشور به دست کارآفرینان پرشور و پر خاسته از نسل اول انقلاب اسلامی غرس گردید، هیچ کس بر این باور نبود که این نهالهای نوپای صنعتی خیلی زود دچار آفت گردیده و شاهد از بین رفتن صدها هزار فرصت شغلی و ویرانی هزاران واحد صنعتی باشیم صنایع کوچک و متوسط تولیدی که در کشورهای عمده صنعتی و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه با استفاده از ویژگیها و قابلیتهای مختص خویش به کانونی برای ایجاد فرصت های پایدار و بیشمار شغلی و به منظومه ارزشمندی در میدان

متوسط رشد تولید ناخالص داخلی کشور در طول برنامه چهارم توسعه ذ. رقمی معادل ۳۳ درصد به عنوان سهم واحد های کوچک و متوسط از ارزش افزوده بخش صنعت هدف گذاری شده است. سهم واحدهای کوچک و متوسط تولیدی از تولیدات صنعتی کشور در سال ۱۳۸۱ طبق جدول شماره (۱۰) معادل ۶۷درصد است که این رقم با پیش بینی میانگین نرخ رشد ۲ درصدی در طول برنامه چهارم توسعه رقمی معادل ۷۸ درصد از کل تولیدات صنعتی کشور در پایان برنامه هدف گذاری شده است . سهم واحدهای کوچک و متوسط تولیدی از صادرات بخش صنعت در سال ۱۳۸۱ طبق محاسبات انجام گرفته در آخرین ستون جدول شماره (۱۰) ، رقم بسیار ناچیزی معادل ۷درصد است. بر اساس تغییرات استراتژیک در نوع تولیدات واحدهای مذکور و

شماره (۱۰) ، سهم واحدهای کوچک و متوسط تولیدی از ارزش افزوده بخش صنعت در سال ۱۳۸۱ برابر ۲۷ درصد بوده است که در مقایسه با رقم ۶۸ درصدی سهم ارزش افزوده واحدهای بزرگ از کل ارزش افزوده بخش صنعت، مقدار ناچیز و بیانگر تولیدات غیر استراتژیک و ساده در واحدهای کوچک و متوسط تولیدی است. تلاش برای اقماری نمودن صنایع کوچک و متوسط تولیدی و منظومه سازی آنها حول محور واحدهای بزرگ صنعتی ، همچنین هدایت و جهت دهی واحدهای بزرگ صنعتی به سمت فعالیتهای دو بعدی (طراحی - مونتاژ)، نقش واحدهای کوچک و متوسط تولیدی را از تولید قطعات ساده و غیر پیچیده به تولید کنندگان قطعات و ماشین آلات استراتژیک با ارزش افزوده بالا ارتقاء خواهد داد. بر این اساس و هماهنگ با میانگین نرخ

جدول شماره ۱۰ - وضعیت کارگاههای صنعتی در سال ۱۳۸۱

نوع کارگاه	تعداد کارگاهها	تولیدات صنعتی (میلیارد ریال)	سهم SME از تولیدات صنعتی (درصد)	ارزش افزوده بخش صنعت (میلیارد ریال)	سهم SME از ارزش افزوده بخش صنعت	میانگین استفاده از ظرفیت تولیدی	صادرات (میلیون دلار)	سهم SME از صادرات صنعتی (درصد)
کارگاه های صنعتی کوچک (۱-۹ نفر کارکن)	۴۲۶۱۱۷	۱۰۹۸۹۳۵	۵/۴۶۴۷۶	۳/۴۴درصد	۵میلیون تومان	۱۸درصد	۱۷	۰/۸درصد
کارگاه های صنعتی متوسط (۱۰-۴۹ نفر)	۱۲۸۲۲	۲۶۵۳۵۶	۵/۳۳۶۰۵	۳۲درصد	۲۵۷۲۵/۸	۹درصد	۱۴۱	۲/۶درصد
کارگاه های صنعتی بزرگ (۵۰ نفر کارکن بیشتر)	۳۴۸۳	۱۸۵/۷۸۷	۲۴۶۹۰	۲۳درصد	۹۷۱۹۹	۶۸درصد	۲۱۰۷	۹۳درصد
کل جمع	۴۴۲۴۲۲	۴۷۶/۱۵۱/۲	۱۰۴۷۷۲	۱۰۰ درصد	۵/۱۳۵۷۹۵	۱۰۰درصد	۲۵۴۳	